

Landbrukskontoret for Hadeland

GRAN JEVNAKER LUNNER

FAKTA OM LANDBRUKET PÅ HADELAND

Februar 2018

Landbrukskontoret for Hadeland

Adresse Rådhusvegen 39, 2770 Jaren
Telefon 61 33 84 00
Telefaks 61 33 85 74
E-post postmottak@gran.kommune.no
Internett www.gran.kommune.no

Innholdsfortegnelse

1. Naturgrunnet	5
1.1 Jordbruksareal og produktiv skog	5
2. Jordbruk	7
2.1 Antall driftsenheter/landbruksforetak	7
2.2 Antall landbrukseiendommer	8
2.3 Planteproduksjon	9
2.4 Omdisponering av dyrket og dyrkbar mark	10
2.5 Husdyrhold	11
2.6 Utvikling i melkeproduksjon på Hadeland	12
2.7 Utvikling i antall bruk med smågrisproduksjon på Hadeland	12
2.8 Økologisk landbruk på Hadeland	13
2.9 Økonomiske virkemidler i jordbruket	13
3. Skogbruk	16
3.1 Ressursgrunnlag	16
3.2 Investeringer i skogen	18
4. Bioenergi	21
5. Nye næringer i landbruket / tilleggsnæring til tradisjonelt landbruk	24
6. Viltstatistikk	26
6.1 Fellingsstatistikk	26
7. Verdiskaping og arbeidsplasser	29
7.1 Produksjonsverdi	29
7.2 Sysselsetting i landbruket	31
7.3 Landbrukstilknnyttet næringsvirksomhet	31
7.4 Ringvirkninger av landbruket	31

Naturgrunnlaget

1. Naturgrunnlaget

1.1 Jordbruksareal og produktiv skog

	Jordbruks-areal	Produktiv skog	Annet areal	Totalt landareal	% jord	% skog
Gran	72 000	480 000	77 000	629 000	11	76
Jevnaker	14 000	143 000	38 000	195 000	7	73
Lunner	27 000	200 000	45 000	272 000	10	74
Hadeland	113 000	823 000	160 000	1096 000	10	75

Kilde: Jordbrukstelling 1999, Statens kartverk 2003, Områdetakst i skogbruket

Hadeland har 113 000 dekar jordbruksareal og 823 000 dekar produktiv skog. Dette utgjør omtrent 12 % av jord- og skogbruksarealene i Oppland, og 1,2 % av jord- og skogbruksarealene i Norge.

På landsbasis er kun 3 % av Fastlands-Norge dyrka mark og 26 % produktiv skog. På Hadeland er tallene henholdsvis 10 % og 75 %. Dette viser at Hadelandskommunene er viktige landbrukskommuner.

Hadeland ligger innenfor det som geologisk betegnes som Oslofeltet. Innenfor Oslofeltet har vi kambrosiluriske bergarter som lett forvitrer og har høyt kalkinnhold. Dette gir et næringsrikt jordsmonn med gode vilkår både for jord- og skogbruksproduksjon. Åsene vest for Randsfjorden og nord for Røykenvik består av grunnfjell som gir et magrere jordsmonn. Sør og øst for de sentrale jordbruksområdene består berggrunnen av eruptive bergarter som også gir et magrere jordsmonn.

Høyden over havet varierer fra Randsfjorden på 135 m.o.h. til Lushaugen som er 812 m.o.h.

Jordbruk

2. Jordbruk

2.1 Antall driftsenheter/landbruksforetak

Tabellen viser utviklingen i antall driftsenheter/landbruksforetak med over 5 dekar jordbruksareal, dvs. enheter som driver aktiv landbruksproduksjon og søker produksjonstilskudd. En driftsenhet kan drive arealer på flere grunneiendommer.

	1979	1989	1999	2010	2015
Gran	869	761	429	301	293
Jevnaker	172	133	74	64	56
Lunner	374	284	158	125	113
Hadeland	1415	1178	661	490	462

Kilde: Landbrukstellinga 1979 og 1989, søknad om produksjonstilskudd 1999-2015

Utvikling i antall driftsenheter/landbruksforetak, jordbruksareal i drift og gjennomsnittsstørrelse:

	Antall driftsenheter	Jordbruksareal i drift (dekar)	Gjennomsnitt pr. driftsenhet(dekar)
Gran:			
1989	761	74 894	98
1999	429	76 104	177
2010	301	72 751	241
2015	293	70 374	240
Jevnaker:			
1989	133	15 380	116
1999	74	15 230	206
2010	64	14 254	222
2015	56	13 931	249
Lunner:			
1989	284	27 930	98
1999	158	27 418	174
2010	125	25 543	204
2015	113	27 354	242
Hadeland:			
1989	1178	118 204	100
1999	661	118 752	180
2010	490	112 548	229
2015	462	111 659	242

Kilde: Landbrukstellinga 1989, søknad om produksjonstilskudd 1999-2015

Tabellen viser at antall driftsenheter/landbruksforetak har sunket mens arealet som drives holdes relativt konstant. Denne utviklingen forklares ved at stadig flere eiendommer leies bort, dvs. drives som tilleggsareal til andre bruk. I 1989 drev hver driftsenhet i gjennomsnitt 100 dekar, mens arealet har økt til 242 dekar i 2015.

2.2 Antall landbrukseiendommer

Antall grunneiendommer registrert i landbruksregisteret, fordelt etter dekar jordbruksareal:

	Bruksstørrelse, fordelt etter dekar jordbruksareal								Total
	0 - 4	5-19	20-49	50-99	100-199	200-299	300-499	> 500	
Gran:									
2003	231	380	262	150	201	85	22	5	1336
2010	342	381	215	138	184	84	22	7	1373
2016	350	380	212	140	179	86	24	7	1378
Jevnaker:									
2003	37	92	54	27	39	11	7	3	270
2010	41	89	52	27	38	11	6	5	269
2016	68	81	41	30	30	10	7	5	272
Lunner:									
2003	66	143	136	82	76	23	6	2	534
2010	142	129	111	77	73	24	4	1	561
2016	144	131	113	76	69	25	4	2	564
Hadeland:									
2003	334	615	442	259	316	119	35	10	2140
2010	525	599	378	242	295	119	32	13	2203
2016	562	592	366	246	278	121	35	14	2214

Kilde: Landbruksregisteret 2003, 2006, 2013 og 2016

I landbruksregisteret er alle grunneiendommer som har dyrket mark hvor det drives aktiv landbruksdrift, registrert. Eiendommer med mer enn 25 dekar skog er også registrert.

På Hadeland er det i 2016 registrert 2 214 eiendommer i landbruksregisteret. Antall eiendommer er langt større enn antall driftsenheter.

Det er ingen entydig definisjon på hva som er en landbrukseiendom. Jordloven knytter begrepet landbrukseiendom opp mot eiendom som kan nyttes til jord- eller skogbruk. Eiendommen må ha en slik størrelse og beliggenhet at den objektivt sett kan gi grunnlag for lønnsom drift. Jordkvalitet, vekstvilkår, beliggenhet og produksjonsform er vurderingskriterier.

For at en eiendom skal kunne være odelseiendom må den ha mer enn 25 dekar fulldyrket og/eller overflatedyrket jord, eller mer enn 500 daa produktiv skog. For at en bebyggt eiendom skal være konsesjonsbelagt, må den bestå av mer enn 25 daa fulldyrket og/eller overflatedyrket mark, eller bestå av mer enn 100 daa totalareal.

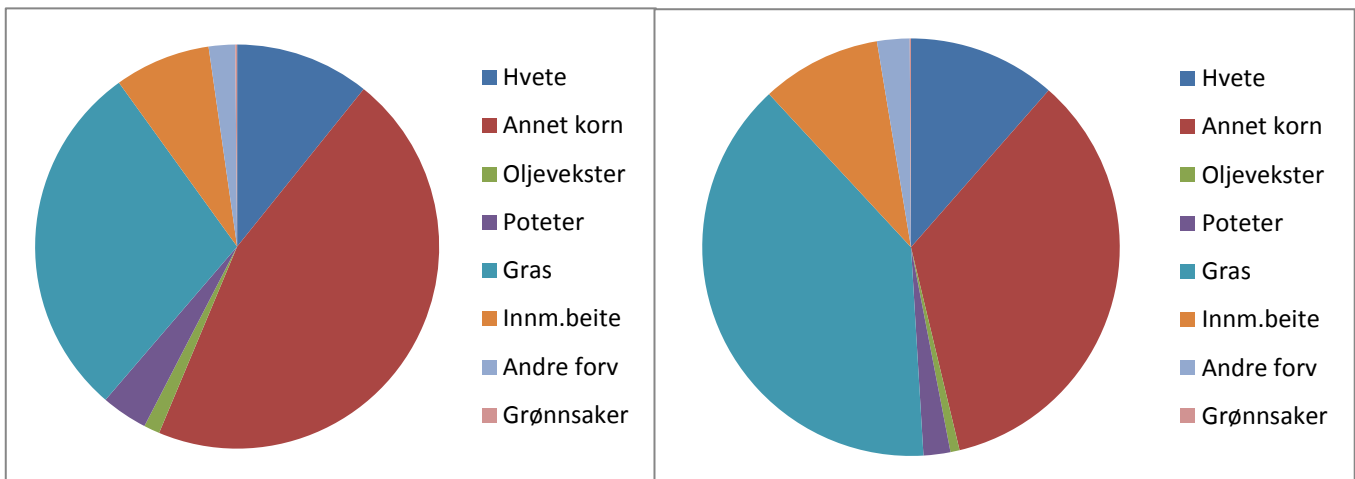
2.3 Planteproduksjon

Jordbruksareal i bruk/drift til ulike vekster (alle tall i dekar):

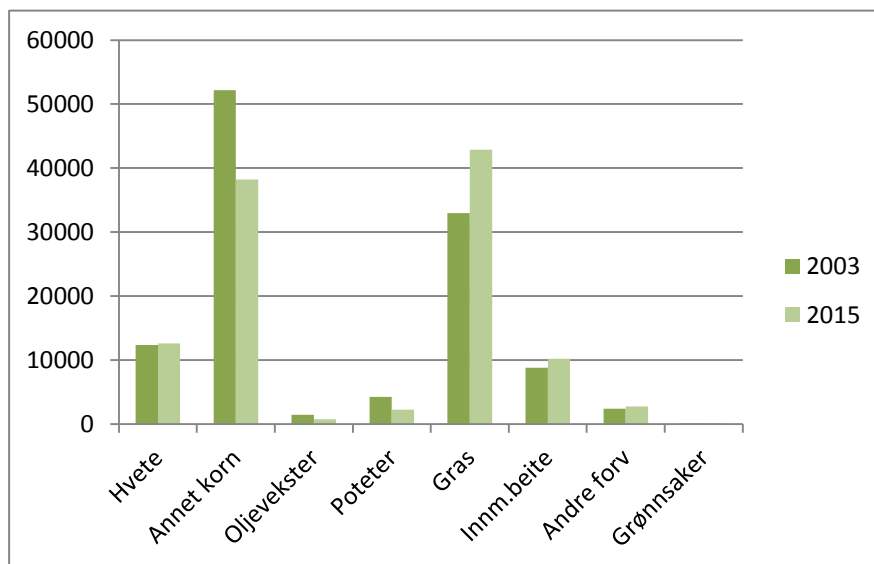
		Gran	Jevnaker	Lunner	Hadeland
Hvete	2003	10 418	1 082	850	12 350
	2010	10 088	890	972	11 950
	2015	9 521	1 277	1 794	12 592
Bygg	2003	29 023	5 480	12 629	47 132
	2010	24 211	3 587	10 339	38 197
	2015	19 286	2 073	10 749	32 108
Havre	2003	3 143	727	797	4 667
	2010	2 593	695	1 633	4 921
	2015	2 311	1 186	795	4 292
Rug /rughv	2003	342	0	37	379
	2010	470	172	168	810
	2015	1 556	0	261	1 817
Oljevekster	2003	537	181	748	1 466
	2010	549	695	583	1 827
	2015	146	512	118	776
Poteter	2003	3 581	116	546	4 243
	2010	2 648	2	399	3 049
	2015	1 872	142	271	2 285
Eng	2003	19 604	5 695	7 657	32 956
	2010	23 226	6 596	7 975	37 797
	2015	26 661	6 313	9 920	42 894
Innmarksb.	2003	5 304	1 383	2 119	8 806
	2010	6 267	1 737	1 855	9 859
	2015	6 540	1 900	1 759	10 199
Andre frv.	2003	991	469	961	2 421
	2010	1 569	288	489	2 346
	2015	1 777	267	721	2 765
Grønnsaker	2003	126	16	30	172
	2010	76	0	30	106
	2015	64	1	41	106
Bær/frukt	2003	151	0	290	441
	2010	143	0	359	502
	2015	168	1	824	993
koareal	2003	1896	1 088	732	3 716
	2010	1 917	1 737	506	4 160
	2015	1 484	1 649	269	3 402

Kilde: Søknad om produksjonstilskudd 2003-2015

Fordeling mellom ulike vekster i 2003 og 2015:

Endring i antall dekar av ulike vekster fra 2003 til 2015:

2.4 Omdisponering av dyrket og dyrkbar mark

Rapport omdisponering i KOSTRA systemet, alle tall i dekar

	Gran		Jevnaker		Lunner		Hadeland	
	Dyrket mark	Dyrkbar mark	Dyrket mark	Dyrkbar mark	Dyrket mark	Dyrkbar mark	Dyrket mark	Dyrkbar mark
2014	27	40	-	-	8	1	35	41
2015	25	49	154	0	218	0	397	49
2016	13	0	0	0	0	0	13	0

I 2015 ble reguleringsplan for E 16 i Jevnaker/Lunner og rv. 4 gjennom Lunner vedtatt, noe som forklarer de høye tallene i Lunner og Jevnaker dette året.

2.5 Husdyrhold

Antall husdyr og antall gardsbruk med ulike dyreslag

	Gran		Jevnaker		Lunner		Hadeland	
	Antall dyr	Antall bruk	Antall dyr	Antall Bruk	Antall dyr	Antall Bruk	Antall dyr	Antall bruk
Hester 2003	330	47	48	16	110	18	504	82
2010	391	49	65	11	106	17	562	77
2016	205	45	64	13	81	19	350	77
Mjølkeku 2003	872	54	206	12	418	27	1 496	93
2010	753	30	204	10	385	17	1 342	57
2016	799	20	198	8	271	10	1 268	38
Ammeku 2003	596	35	227	13	189	11	1 012	59
2010	1 037	44	306	13	171	10	1 514	67
2016	1 217	48	317	11	241	15	1 775	74
Øvr.storf 2003	2760	80	879	25	1 310	40	4 949	145
2010	4 065	74	740	21	1 157	28	5 962	123
2016	4 493	63	774	17	1 158	26	6 425	106
Sau >1år 2003	3 357	64	772	14	1 482	29	5 611	107
2010	2 929	47	899	13	1 468	25	5 296	85
2015	3 256	55	1 100	16	1 959	26	6 315	97
Lam 2003	5 261	63	1 125	14	2 427	29	8 813	106
2010	4 721	45	1 444	13	2 612	25	8 777	83
2015	5 474	52	1 739	15	3 350	26	10 563	93
Avlsgris 2003	915	39	108	5	80	3	1 103	47
2010	483	18	84	5	56	1	623	24
2016	373	8	49	2	54	1	476	11
Slaktegris* 2003	16431	55	835	3	1 031	7	18 297	65
2010	17461	34	886	4	1 103	2	19 450	40
2016	18686	18	2 073	3	830	1	21 589	22
Høner 2003	17688	11	4 436	5	8 886	6	31 010	22
2010	17434	9	7 514	6	6 242	4	31 190	22
2016	14937	9	7 507	5	7 586	4	30 030	18
Sl.kylling* 2003					186 089	4	186 089	4
2010					128 352	2	128 352	2
2016					118 065	2	118 065	2

Kilde: Søknad om produksjonstilskudd aug. 2003, 2010 og 2016 (per. 1/1)

* Søknad om produksjonstilskudd jan. 2004, 2010 og 2016

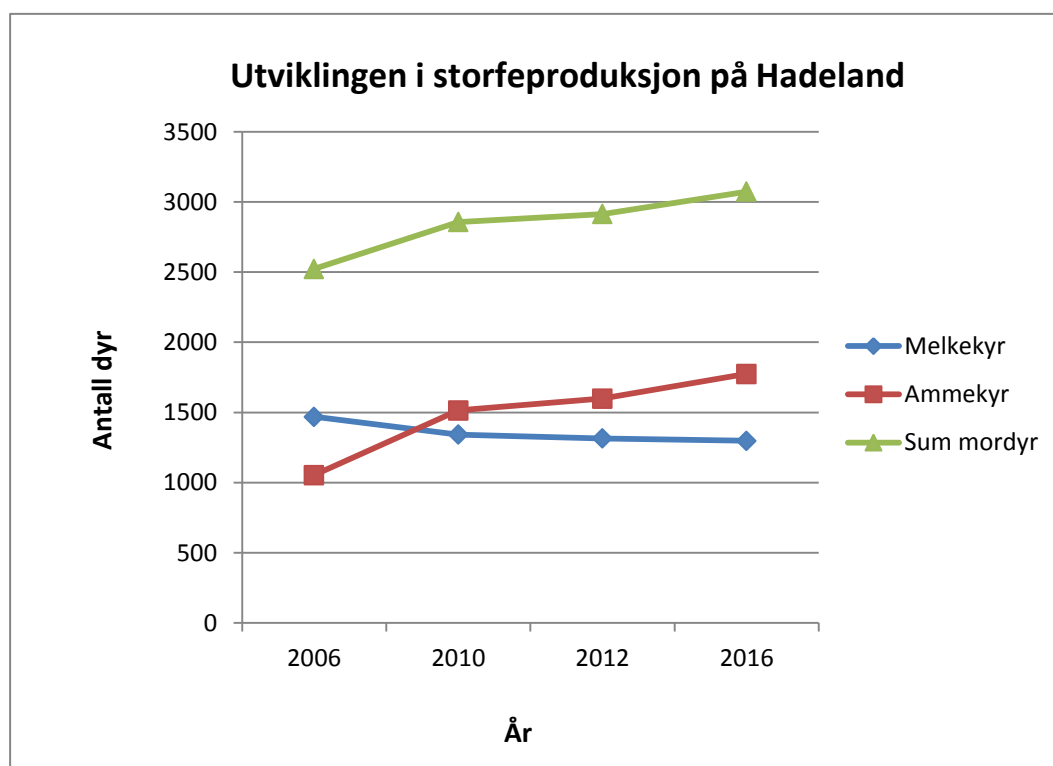
2.6 Utvikling i melkeproduksjon på Hadeland

	1999		2010		2016	
	Kvote	Antall bruk	Kvote	Antall bruk	Kvote	Antall bruk
Gran		73	4 617 240	31	5 300 843	20
Jevnaker		18	1 318 893	10	1 214 659	8
Lunner		35	2 106 057	17	1 856 735	10
Hadeland		126	8 042 190	58	8 372 237	38

Kilde: Søknad om produksjonstilskudd, jan. 1999 – jan 2016

Fra 1999 til 2016 er antall gardsbruk som driver melkeproduksjon redusert med 70 %.

Utvikling i antall melkekyr og ammekyr de siste 10 årene:

Kilde: Søknad om produksjonstilskudd 2002-2016.

2.7 Utvikling i antall bruk med smågrisproduksjon på Hadeland

	1999	2003	2010	2015
Gran	70	42	18	11
Jevnaker	9	3	5	2
Lunner	8	4	1	1
Hadeland	87	49	24	13

Kilde: Søknad om produksjonstilskudd 1999-2015.

2.8 Økologisk landbruk på Hadeland

Regjeringen har vedtatt en målsetting om at 15 % av matproduksjonen og forbruket av mat skal være økologisk innen 2020. Dette har også konsekvenser for Hadelandsregionen, hvor bare ca. 3 % av jorda drives økologisk i dag. På landsbasis utgjør det økologiske landbruksarealet 5,1 % av det totale arealet.

Økologisk produksjon på Hadeland, antall dyr og jordareal

		Gran	Jevnaker	Lunner	Hadeland
Melkekyr	2013	0	23	0	23
	2015	0	25	0	25
Ammekyr	2013	21	1	0	22
	2015	21	0	9	30
Øvrig storfe	2013	27	37	0	64
	2015	28	35	15	78
Jordareal(daa)	2013	1 841	1 582	308	3 731
	2015	1 484	1 649	269	3 402

Kilde: Søknad om produksjonstilskudd, 2013 og 2015

2.9 Økonomiske virkemidler i jordbruket

Produksjonstilskudd i jordbruket (PT)

Produksjonstilskudd i jordbruket er en samlebetegnelse for flere tilskuddsordninger, som f.eks. arealtilskudd, husdyrtilskudd, beitetilskudd m.m. Formålet med tilskuddsordningen er å styrke og jevne ut inntektene blant jordbruksforetakene, samt fremme bestemte formål, som f.eks. skjøtsel av kulturlandskap, stimulere til beiting osv.

Tilskudd kan gis til foretak som er registrert i Enhetsregisteret og som driver med vanlig jordbruksproduksjon på en eller flere landbrukseiendommer.

Landbruksdirektoratet administrerer tilskuddene etter denne forskriften. Kommunen saksbehandler alle søknader og fatter vedtak. Kommunen skal føre kontroll med at søkers opplysninger i søknaden stemmer og om foretakene oppfyller vilkårene for tilskudd. Kommunen skal plukket ut minst 10 % av alle foretak til kontroll pr år.

I 2017 behandlet vi 456 søkere om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket. Av disse er 284 søkere i Gran, 112 søkere i Lunner og 60 søkere i Jevnaker.

Velferdsordningene (avløsning ved ferie og fritid og avløsning ved sykdom)

Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid, eller avløsertilskudd, er en refusjonsordning som skal gi eierne av foretak med husdyrproduksjon mulighet til å ta ut ferie og fritid.

Regionalt miljøtilskudd (RMP)

Tilskuddsordningen forvaltes i henhold til regionalt miljøprogram for jordbruket i Oppland. Tilskudd gis til årlig skjøtsel/bruk av arealer som omfattes av ordningen. Det gis tilskudd til:

- Slått og beite av prioriterte kulturlandskap og biologisk verdifulle arealer
- Drift av bratt areal
- Drift av fellesetre og skjøtsel av stølsvoller
- Skjøtsel av gravfelt og kulturminner
- Tiltak mot forurensning (ingen/utsatt jordarbeiding, etablering av grasdekte vannveger og vegetasjonssoner)

- Redusert bruk av kjemiske plantevernmidler

Sammen med Toten-kommunene er Hadeland et prioritert område, noe som gir ekstratilkudd for alt areal hvor jordarbeiding utsettes fra høst til vår for å redusere avrenning av næringsstoffer, og høyere tilskuddssatser for andre forurensningshindrende tiltak.

Tilskuddsordningen er rettighetsbasert, kommunen er vedtaksmyndighet. Det behandles ca. 230 søknader i året.

Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

Tilskuddsordningen har som formål å støtte ekstraordinær innsats mot forurensning, ekstraordinær skjøtsel av kulturlandskap, fredede og verneverdige bygninger, kulturhistoriske minner og biologisk mangfold. Ordningen forvaltes etter lokale retningslinjer utarbeidet av kommunene i samarbeid med landbrukets faglag – retningslinjene er vedtatt i kommunestyrene i alle tre Hadelandskommuner.

Tilskuddsordningen bygger på sentrale retningslinjer og er finansiert gjennom jordbruksavtalen. Retningslinjene skal rulleres i 2018. Tiltak i innenfor nasjonalt verdifullt kulturlandskapsområde Granavollen – Tinglestad – Røykenvik er prioritert.

Fylkesmannen tildeler hvert år en disponibel tilskuddsramme, og tilskudd innvilges av kommunen i henhold til lokale retningslinjer. Det behandles ca. 25 søknader i året

Tilskudd til drenering av dyrka mark

Tilskuddsordningen til drenering av tidligere drenert dyrka mark ble gjeninnført i 2014. Det gis tilskudd til lukkede drenergrøfter, både systematisk drenering og enkeltgrøfter, og til åpne avskjæringsgrøfter for å øke produksjonspotensialet og for å redusere faren for erosjon og overflateavrenning av næringsstoffer.

Det ble innvilget 27 søknader om tilskudd i 2017. Tilskuddsrammen for 2018 for Hadeland er 705 000 kr, tilsvarende systematisk drenering av 350 dekar.

Investerings- og bedriftsutviklingstilskudd i landbruket (IBU-midler)

Landbrukskontoret for Hadeland er førstelinjetjeneste for Innovasjon Norge, som forvalter midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket. Det kan gis midler til investeringer og bedriftsutvikling, til både tradisjonelt landbruk og til utvikling av landbruksbaserte næringer. Det er stor etterspørsel etter midlene og det varierer fra år til år hvor mange søknader vi får innvilget på Hadeland.

Tabellen under viser at Hadelandsregionen i 2016 ble tilført ca. 104 mill. kroner i statlige midler over jordbruksavtalen, fordelt på de ulike ordningene som er beskrevet.

Ordning	Utbetalt tilskudd til Hadeland 2016
Produksjonstilskudd (areal-/husdyrtilskudd)	kr 71 981 950
Velferdsordningene (avløsning ved ferie og fritid og avløsning ved sykdom)	kr 8 347 195
Regionalt miljøtilskudd (RMP)	kr 4 209 800
SMIL- tilskudd (Spesielle miljøtiltak i jordbruket)	kr 739 300
BU- midler (Midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket)	kr 4 732 000
Pristilskudd (utbetales av varemottaker- kommunen har ingen rolle i forvaltningen av disse midlene)	kr 13 678 723
Sum	kr 103 688 968

Skogbruk

3. Skogbruk

3.1 Ressursgrunnlag

Skogbildet på Hadeland domineres i stor grad av granskog. På 75 % av arealet dominerer granskogen, på 20 % dominerer furu, og 5 % av arealene har lauvskog som dominerende treslag. I de lavereliggende områder er betingelsene for produksjon av lauvskog optimal.

Opp mot 70 % av skogen vokser på middels og god mark (G14-17). Den absolutt beste marka utgjør vel 10 % (G20-23) og den svakeste marka vel 20 % av skogarealet.

Sammenlignet med landet som helhet, har Hadeland 1 % av landets stående kubikkmasse og vel 1 % av den årlige tilveksten. Distriktet bidrar med litt under 2 % av årlig avvirking her i landet.

Det er utarbeidet nye skogbruksplaner for gårdsskogbruken og allmenningene på Hadeland i 2017. Planene viser at det er store ressurser i skogen, og at registrert tilvekst og stående volum i skogen er økt med mellom 20 og 30 % siden takstene i 2000 (Lunner og Jevnaker) og 2003/2004 (Gran). (I og med at takstmetoden er endret fra manuell takst til lasertakst, skal en være litt forsiktig med å sammenlikne tallene fullt og helt.) Produktivt skogareal er redusert med 20 000 daa, tilsvarende 2,4 %. Det skyldes først og fremst at vi har fått vernearealer på Hadeland på til sammen 30 000 daa med en betydelig, men ukjent andel produktiv skog, som det ikke skal drives skogbruk, noe areal er gått fra skogsmark til beitemark, og noe areal er gått med til vegutbygging og andre utbyggingsformål.

Skogareal og eiendomsforhold

Kommune	Produktiv skog	Herav gårdsskog			Herav bygdeallmenninger		Herav store private	
		Areal dekar	Antall eiend.	Gj.snitt str.	Areal dekar	Antall eiend.	Areal dekar	Antall eiend.
Gran	466 000	223 000	600	400	212 000	2	31 000	1
Jevnaker	140 000	78 000	160	500	57 000	2	5 000	1
Lunner	197 000	52 000	330	160	106 000	3	42 000	1
Hadeland	803 000	379 000	1090	353	370 000	4*	73 000	2**

Kilde: Områdetakst, skogbruksplaner, Gran, Lunner og Jevnaker 2017 og Gardskart.

* Allmenningene krysser kommunegrensene, totalt antall allmenninger på Hadeland er 4.

** Store private skogeiere er Mathiesen Eidsvold Værk (MEV) i Gran og Løvenskiold Vækerø (LV) i Lunner og Jevnaker, opplysninger for MEV er fra deres egen skogbruksplan, for LV er fra Gardskart.

Stående volum, årlig tilvekst i hogstklasse II-V og årlig mulig hogstuttak:

	Volum m ³ i 2000 og 2003	Volum m ³ i 2017	Årlig tilvekst m ³ i 2017	Beregnet årlig hogstkvantum, sluttavvirkn., m ³	Beregnet tynningskv. m ³	Mulig hogstuttak m ³
Gran	4 300 000	5 000 000	212 000	155 000	40 000	150 000
Jevnaker	1 200 000	1 800 000	70 000	48 000	14 000	48 000
Lunner	1 600 000	1 900 000	86 000	75 000	19 000	72 000
Hadeland	7 400 000	8 700 000	368 000	278 000	73 000	270 000

Kilde: Områdetakst, skogbruksplaner i 2000 (Lunner og Jevnaker) og 2003 (Gran). Mulig hogstuttak er beregnet sluttavvirking minus 15 % topp, avfall og miljøhensyn, og realistisk uttak på 50 % av beregnet tynningskvantum.

Verneområder utgjør etter hvert forholdsvis store arealer, som nå blir stående urørt, og kan gi informasjon om utvikling av skog uten hogst.

Vernede og foreslått vernede skogarealer på Hadeland pr 15.2.2018

Gran	Areal, daa	Jevnaker	Areal, daa	Lunner	Areal, daa
Gullenhaugen	6 192	Igelsrud	570	Rinilhaugen	1 623
Jarevatnet	1 041	Katnosa - Spålen	9 000	Skotjernfjell	1 500
Lysen	197	Svarttjernmyra	290	Snellingsrøysene	600
Puttmyra	280	Svenådalen	203	Paradiskollen	3 848
Marifjell	2 000	Samsjøberga	4 060	Styggedalen	70
Jøvik og Tønnerud	203				
Sum kommunevis	9 913		14 123		7 641
Hadeland i alt	31 677				

Avvirket tømmerkvantum (til industri) på Hadeland i m³ i perioden 1940-2010:

	1940	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2010
Gran	82 000	92 000	111 000	93 000	104 000	147 000	103 000	87 000
Jevnaker	34 000	30 000	29 000	33 000	45 000	47 000	26 000	22 000
Lunner	32 000	40 000	43 000	43 000	44 000	61 000	42 000	27 000
Hadeland	148 000	162 000	183 000	169 000	193 000	255 000	171 000	136 000

Kilde: Skogavgiftsregnskapet i Oppland (FMLA), Skogdata.

Avvirket tømmerkvantum (til industri) på Hadeland i 1 000 m³ i perioden 1996-2015:

Kommune	Gj.snitt 1996-2005	Gj.snitt 2006 -2015	2016	2017
Gran	116	104	93	102
Jevnaker	37	26	20	53
Lunner	37	38	55	61
Hadeland	190	168	168	216

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Skogdata og skogfondregnskapet. Avvirkning 1996 – 2005 er inklusive vedhogst, som ble vurdert til å være gjennomsnittlig slik: Gran 10.000 m³, Lunner: 4.000 m³ og Jevnaker 2.000 m³, sum 17.000 m³. Avvirkning 2006 – 2015 og 2016 og 2017 er bare industrihogst, da vi ikke har data for vedhogst.

Avvirkningen svinger mye fra år til år i takt med konjunktorene, i hvilke kommuner de store skogeierne/allmenningen har hogst og om skogeiere i enkelte områder samarbeider om hogst. Variasjonen skyldes også vær og klimaforhold, jfr. stormen Dagmar 2. juledag 2011, som førte til rekordhogst i Gran i 2012. Som en ser, avvirket det 70 – 90 % av anbefalt avvirkningskvantum på Hadeland. Skogeierne har utnyttet skogen sin godt, men de nye takstene viser et verdifullt potensial, hogsten kan økes med 30 – 40 %, men ikke doubles, som i en del andre regioner. På landsbasis har hogsten vært økende de siste åra.

I de seinere åra har en betydelig del av cellulose- og papir-industrien i Norge blitt nedlagt på grunn av nedgangen i etterspørselen av avispapir. 40 % av tømmeret blir nå eksportert først og fremst til Sverige. Sagbrukene i Norge skjærer fortsatt den delen av tømmeret som er sagtømmer. Nye markeder som massivtre, bioenergi, og kjemiske produkter som erstatter plast og andre produkter fra olje, gir en spennende framtid for skogbruket, men mye er avhengig av en industrisatsing i Norge. Et

uttak av 250 000 m³ tømmer på Hadeland vil gi ca. 100 000 m³ sagtømmer, noe som gir 60 000 m³ materialer, nok til 3 000 nybygde eneboliger i året. Restråvaren kan gi 200 til 250 GWh varmeenergi, eller store mengder råstoff til kjemiske produkter eller biodrivstoff. Økt etterspørsel for stammevirke kan åpne for bedre utnyttelse av greiner og topper (GROT) og heltre til bioenergi for å erstatte fossil energi.

3.2 Investeringer i skogen

Planteaktiviteten har alltid vært høy på Hadeland. Skogkulturaktiviteten generelt påvirkes imidlertid av tømmerprisene og avsetningsforholdene. Som følge av bl.a. langvarig nedgang i tømmerprisen har planteaktiviteten sunket fram til 2003, men tatt seg noe opp igjen de påfølgende årene. Ungskogpleien har hatt en motsatt tendens, med et lavnivå i 2003, da det ikke var statstilskudd til skogkultur.

Markberedningsarbeidet varierer mye med om det er særskilt fokus på dette arbeidet. I tillegg til stammekvisting blir det enkelte år foretatt noe sprøyting. Vi har en del kalkfurskogområder, der det burde vært sådd furufrø, men dette mangler for tiden.

Nedenfor vises hva som er investert i skogkultur og veger (i 1 000 kroner) de siste åra:

	Gj. Snitt 1998- 2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Stammekvisting	27	21	13	18	1	42	35	7	30
Ungskogpleie	870	900	650	1 080	1 870	1 180	1 480	1 790	1 280
Planting	2 850	2 080	1 800	2 060	2 740	2 120	2 180	1 760	2 460
Såing	20	5	6	4	0	0	0	0	2
Markberedning	190	190	10	150	70	530	40	83	115
Sum investering skogkultur	3 940	3 200	2 480	3 300	4 680	3 870	3 740	3 640	3 890
Veger (vesentlig opprustning)	1 200	1 500	1 200	1 700	800	690	960	3 980	2 490
Tot. investering i skogkultur og skogsveger	5 140	4 700	3 700	5 000	5 500	4 560	4 700	7 620	6380

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Stammekvisting	0	26	9	6	0	0	0	2
Ungskogpleie	1 073	2 580	1 200	1 682	1 890	2 222	1 411	850
Planting	1 590	2 440	2 246	1 715	3 075	1 676	2 150	1 860
Supplering					51		67	104
Gjødsling			20	0	0	0	63	0
Sprøyting			4	11	11	11	4	0
Markberedning	77	214			39	220	253	125
Tiltak mot skogskade								50
Forhåndsrydding, tynning								28
Sum investering skogkultur	2 740	5 260	3 550	3 730	5 066	4 129	4 170	3 048
Veger (vesentlig opprustn.)	1 170	1 074	2 061	2 282	2 698	2 523	4 473	2 991
Tot. investering i skogkultur og skogsveger	3 900	6 334	5 611	6 012	7 764	6 652	8 643	6 039

Kilde: Skogavgiftsregnskapet for Oppland (FMLA). I 2003 ble det ikke gitt tilskudd til skogkultur. Fra 2011 er skogsbilveger hentet i ØKS

Investeringene i skogsveger på Hadeland gjelder først og fremst opprusting av skogsbilveger, i liten grad bygging av nye veger, og ikke bygging av traktorveger. En stor andel av investeringene har vært i allmenningene. Men de siste åra har private skogeiere sett muligheten med tilskudd og skattefordel og investert betydelig. Opprustingsaktiviteten svinger mye fra år til år. Ett stort prosjekt kan bety mye på statistikken. De siste 7 åra er det i gjennomsnitt blitt rustet opp vel 6,5 km skogsbilveger i året, til en årlig kostnad på vel 2 millioner kroner.

Nedenfor er en tabell over omfanget av ferdigstilte prosjekter i 2010-2016. Lengde i meter og kostnader i 1000 kr.

År	Gran			Jevnaker			Lunner			Hadeland samlet		
	Lengde	Kostnad	Til-skudd	Lengde	Kostnad	Til-skudd	Lengde	Kostnad	Til-skudd	Lengde	Kostnad	Til-skudd
2010	0	63	19	560	51	15	0	0	0	560	114	34
2011	0	0	0	4 140	893	268	3 925	966	290	8065	1859	558
2012	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2013	1 320	979	294	0	35	12	0	0	0	1320	1014	306
2014	6 460	1 133	339	2 905	980	265	0	0	0	9365	2113	604
2015	4 750	436	131	1 600	601	180	0	0	0	6350	1037	311
2016	12 740	3 510	1 359	7 570	4 520	1 388	130	204	82	20440	8234	2829
2017	2 840	1 209	402	0	0	0	0	0	0	2840	1209	402
Sum	28 110	7 330	2 544	16 775	7 080	2 128	4 055	1 170	372	46 100	14 371	4 642
Gj.snitt	3 514	916	318	2 097	885	266	507	146	47	5 763	1 796	580

I 2017 ble skogbruksplanene for 503 skogeiendommer ferdigprodusert. Dette krevde mye organiseringsarbeid fra Landbrukskontoret. Areal og kostnader fordelte seg slik:

Produkt	Antall	Produktivt skogareal	Takstareal	Kostnad
Skogbruksplaner	503	689 636	689 636	6 217 293
Skogoversikter	329	37 655	37 655	225 930
Sum	832	727 291	727 291	6 443 223

I perioden 2010 til 2013 ble det gitt tilskudd til produksjon av biobrensel

År	Tilskudd	GWh
2010	990 000	11
2011	840 000	12,4
2012	430 000	7,2
2013	524 000	7,8

Bioenergi

4. Bioenergi

Det har vært interesse for bioenergi på Hadeland siden rundt 1980, da det ble installert et 20 - talls vedfyringsanlegg på gårder på Hadeland. I 1986-87 utarbeidet NLH rapporter om bioenergi-potensialet på Hadeland, i samarbeid mellom forsker Anders Lunnan og Erik E. Hohle. I etterkant av dette ble HABIOL og ØKOVARME etablert, for produksjon og salg av bio-olje og salg av ferdig varme til offentlige bygg, næringsbygg og boliger. Disse bedriftene var i forkant av utviklingen og bidro til at en fikk rammebetingelser og marked for disse produktene, men greidde ikke å overleve til markedene ble kommersielle.

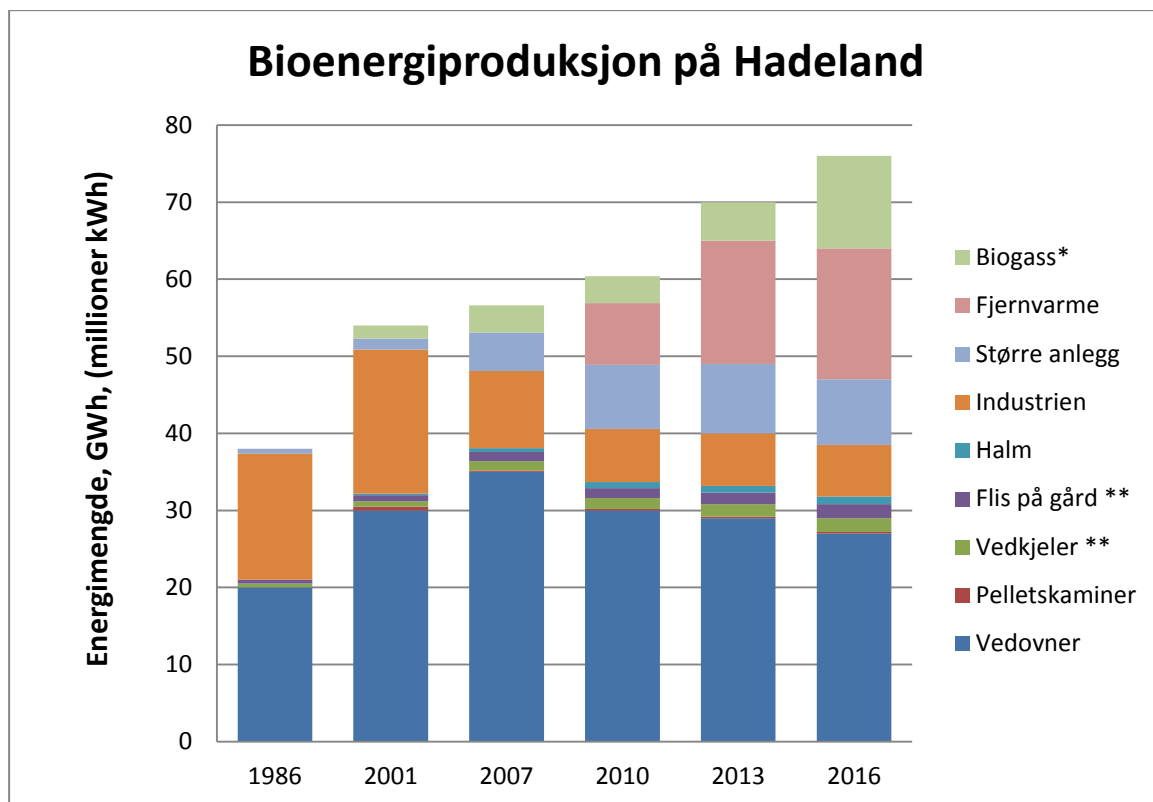
I 2003–2010 var det et særskilt fokus på etablering av bioenergi-anlegg i prosjektet Bioreg Hadeland. I perioden 2007-2011 ble det etablert omkring 10 større fyringsanlegg og en rekke gårdsvarmeanlegg, jfr. statistikken nedenfor. Etter 2012 er det nesten ingen nyetableringer på grunn av lave strømpriser og redusert fokus på bioenergi.

Bioenergianlegg på Hadeland	Antall	Energiforbruk, GWh (millioner kWh)
Vedovner	?	27
Flisfyringsanlegg på gård	17	1,8
Halmfyringsanlegg	6	1
Vedkjeleanlegg	52	1,8
Nærvarmeanlegg	2	0,5
Fjernvarmeanlegg	4	17
Punktvarme til næringsbygg og offentlige bygg	10	15,3
Biogass fra matavfall, foredling	1	8,5
Biogass fra avfallsdeponi	1	3,5
Sum	93	76,4

Bioenergi bruk på Hadeland, GWh	1986	2001	2007	2010	2013	2016
Vedovner	20	30	35	30	29	27
Pelletsaminer	0	0,5	0,2	0,2	0,2	0,2
Vedkjeler **	0,5	0,7	1,2	1,4	1,6	1,8
Flis på gård **	0,5	0,8	1,2	1,3	1,5	1,8
Halm	0	0,2	0,5	0,8	0,9	1
Industrien	16,4	18,7	10	6,9	6,8	6,7
Større anlegg	0,6	1,4	5	8,3	9	8,5
Fjernvarme	0	0	0	8	16	17
Biogass*	0	1,7	3,5	3,5	5	12
Sum	38	54	56,6	60,4	70	76

*Biogass blir produsert ved HRA på 2 måter; utsuging av deponigass, i 2016; 100 m³ pr time x 45 % metan = 394.200 m³ metan i året = 4 GWh, noe blir faklet om sommeren, altså 3,5 GWh i fyranlegget. I 2016 blir det produsert 145 m³ pr time = 1,270 mill. m³ rågass fra matavfall x 68 % metan = 8,6 GWh metangass, til drivstoff for salg til AGA. Dette er basert på mottak av 16 000 tonn matavfall. HRA har lagt inn anbud på å ta imot mer matavfall og planlegger å lage nye brønner i deponiet for å få ut noe mer gass fra deponiet enn i 2016.

** Tall her er justert litt opp i forhold til registrerte tall, fordi vi ikke har full oversikt over alle gårdsanlegg

Figuren ovenfor viser en jevn økning i bioenergiproduksjonen på Hadeland. En ser at større anlegg og fjernvarme har mer enn kompensert for nedgangen i tilknytning til trebearbeidende industri, (NOREMA, Swedoor og Harestubruket), som er nedlagt. Utviklingen fra 2013 til 2016 skyldes biogassproduksjonen på HRA basert på matavfall.

Nye næringer i landbruket

5. Nye næringer i landbruket / tilleggsnæring til tradisjonelt landbruk

Landbruket har i alle år drevet med tilleggsnæringer i tilknytning til tradisjonell jordbruks- og skogbruksdrift. Beliggenheten nær de store befolkningskonsentrasjonene rundt Oslo er et fortrinn som gir Hadeland store muligheter.

I følge ØF-rapport 10/2016 hadde 57 % av jordbruksforetakene i Oppland en eller annen form for tilleggsnæring i 2013. Arbeidsinnsatsen i årsverk (à 1 845 t) i tilleggsnæringer var i 2014 følgende: Gran 18,4, Lunner 7,8 og Jevnaker 3,6. I samme rapport, er verdiskaping fra landbruksbasert tilleggsnæring i 2014 beregnet slik (bruttoprodukt): Gran 15,1 mill. kr., Lunner 5,2 mill. kr. og i Jevnaker 3,4 mill.kr.

Mangfoldet av tilleggsnæringer er stort på Hadeland men vi har ingen fullstendig oversikt over ulike tilleggsnæringer, hvor mye de omsetter for eller hvor mange arbeidsplasser disse nye næringene utgjør nå i 2016.

Listen gir en oversikt over tilleggsnæringer på Hadeland (ikke uttømmende):

- Leiekjøring, snøbrøyting, strøing o.l.
- Vedproduksjon
- Juletreproduksjon
- Bioenergi
- Hestesenter/Rideskole
- Smie
- Småskala matforedling basert på lokalt produserte råvarer
- Viltslakteri
- Vevstue
- Kurs- og møtesenter
- Utmarksnæring (jakt)
- Inn på tunet-5 foretak er KSL godkjent
- Turisme/Opplevelse
- Husflid
- Andelslandbruk

Viltstatistikk

6. Viltstatistikk

6.1 Fellingsstatistikk

Utvikling av antall felte elg:

	1989	1999	2003	2004	2005	2006	2010	2013	2014	2017
Gran	68	266	190	177	148	152	118	141	135	93
Jevnaker	21	77	40	29	25	35	47	47	59	27
Lunner	33	40	41	26	19	23	15	12	10	6
Hadeland	122	383	271	232	192	210	180	206	204	126

Milde vintre og feilslått forvaltning på slutten av 80-tallet og begynnelsen av 90-tallet medførte en kraftig vekst i elgstammen på Hadeland. For å tilpasse elgstammen til beitegrunnet har det vært nødvendig å redusere stammen kraftig.

I Gran startet reduksjonen av stammen i 1990, og i 1992 skjøt man for første gang over 100 dyr (105). Tildeling og felling økte jevnt til 1999, for så å avta til 2005 da det ble felt 148 dyr. Det ser ut til å stabilisere seg på Veståsen.

I Jevnaker startet reduksjonen av stammen i på 90-tallet. Toppen ble nådd i 1997 med en felling på 120 dyr. Tildeling og felling har så gått nedover. De siste beitetakster og bestandsanalyser viser at vi dessverre ikke er i mål enda.

I Lunner startet også reduksjonen av stammen i starten på 1990-tallet med et maksimalt antall felte dyr (61 dyr) i 1993. I perioden 2003-2013 er felte dyr redusert fra 41 dyr i 2003 til 12 dyr i 2013 og 6 dyr i 2017.

Slitasjen på vinterbeitene er enkelte snøvintre uakseptabelt stor. Det å felle "skade-elg" vinterstid, må bli et vanligere tiltak. Det er også fremdeles lave vekter og dårlig produktivitet, noe som viser at sommerbeitene er en minimumsfaktor. Dette tyder på at elgstammen bør reduseres/holdes svært lav til kondisjon og produksjon øker.

Førstehåndsverdien av elgjakt på Hadeland utgjør ca. 2 mill. kroner.

Utvikling av antall felte rådyr:

	1989	1999	2003	2004	2005	2006	2010	2013	2014	2017
Gran	67	138	93	100	82	31	89	115	118	217
Jevnaker	37	55	35	30	35	2	37	74	77	90
Lunner	9	21	26	25	23	22	32	35	28	45
Hadeland	113	214	154	155	140	55	138	224	223	352

Rapportering fra rådyrjakta er mangelfull, så tallene er minimumstall.

Rådyrbestanden varierer i tråd med vinterforholdene og med rovdyrbestand. I lange vintre med mye snø og kulde får bestanden en knekk for så raskt å ta seg opp igjen i perioder med milde vintre. Fra og med vinteren 2017/2018 er føring forbudt på grunn av skrantesyken. Det kan søkes om dispensasjon for rådyr.

Antall felte hjort:

	2003	2004	2005	2006	2007	2010	2013	2014	2017
Gran	3	7	10	11	5	15	26	19	42
Jevnaker	2	3	1	0	2	0	1	1	4
Lunner*									0
Hadeland	5	10	11	11	7	15	27	20	46

* I Lunner er det ikke åpnet for jakt på hjort før i 2017

Hjort er en forholdsvis ny art på Hadeland. På vestsiden av Randsfjorden har det vært observert dyr jevnlig i mange år, mens det ellers på Hadeland kun har vært spredte observasjoner. Det er nå en reproduserende stamme på hele Hadeland.

Kunnskap om hjortens påvirkning på det biologiske mangfoldet generelt og på elg- og rådyrbestandene spesielt, har blitt mye bedre de siste år. Konkurransen om vinterbeitene og fare for skadebeiting, er forhold som gjør at forvaltningen generelt er skeptisk til en stor hjortebestand. Utviklingen følges nøye og forvaltningen prøver å påvirke rettighetshaverne til å utnytte hele jakttiden og til å organisere en mer dedikert hjortejakt. Potensialet for næringsinntekt og produksjon av kjøtt er stort.

Verdiskaping og arbeidsplasser

7. Verdiskaping og arbeidsplasser

7.1 Produksjonsverdi

Beregningene er gjennomført av Landbrukskontoret for Hadeland. Beregningene bygger på statistikk fra Landbruksdirektoratet. Dyreslag som er med er mjølkekyr og ammeku/storfe, avlssvin (inkl. salg av slaktegris) og verpehøner. Salg av livdyr er ikke tatt med. Planteproduksjon er korn, potet og bær. Omsetning av grovfôr har ikke vært mulig å tallfeste. Førstehåndsverdien av tømmer er hentet fra Statistisk sentralbyrå. Alle tall er oppgitt i 1000 kr.

		Melk	Kjøtt	Egg	Plante- prod	Sum markeds- inntekter	Sum tilskudd	Totalt
Gran	2013	23200	85600	4600	52300	165700	51000	216700
	2015	28000	102700	4400	56700	191800	48400	240200
Jevnaker	2013	5900	9700	2300	5900	23800	12000	35800
	2015	6400	14100	2200	6700	29400	11900	41300
Lunner	2013	9900	19500	2300	21800	53500	18000	71500
	2015	9800	18700	2200	32700	63400	18600	82000
Hadeland	2013	39000	114800	9200	87000	250000	81000	331000
	2015	44300	135000	8800	96000	284100	78900	363000

Kilde: Egne beregninger fra Landbrukskontoret for Hadeland som bygger på statistikk fra Statens landbruksforvaltning.

Avvirkningen av tømmer til industri (sagtømmer og massevirke) har ligget på et høgt nivå over flere 10-år på Hadeland, men tømmerprisen har hatt en langsiktig fallende trend. Tømmerprisen økte midlertidig en periode på slutten av 80-tallet og begynnelsen av 90-tallet. Da var salgsværdien for omsatt skogsvirke fra Hadeland på ca. 90 millioner kroner, men falt til mellom 50 og 60 millioner kroner rundt år 2000.

Førstehåndsverdi av tømmer på Hadeland i 1996-2015. Tallene er oppgitt i millioner kroner:

Kommune	Snitt 96-00	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2015
Gran	39	35	33	32	36	49	32	45	44	30	32	29
Jevnaker	11	12	9	15	11	15	10	12	12	4	8	9
Lunner	12	13	9	8	10	12	9	12	13	7	10	19
Hadeland	62	60	51	55	57	76	51	68	69	41	50	57

Kilde: Statistisk sentralbyrå / Skogdata

Landbrukskontoret anslår at det hogges i overkant av 20 000 m³ ved, med en førstehånds tømmerverdi på ca. 4 mill. kroner. Opparbeidet til ved har virket en markedsverdi på omkring 15 millioner kroner. Statstilskudd til skogbruket har gått til investeringer i skogkultur og skogsbilveger og variert mellom 1 og 1,6 millioner kroner i året. I 2003 var det ikke tilskudd til skogkultur, bare til skogsbilveger.

Statstilskudd til skogkultur og veger på Hadeland. Tallene er oppgitt i kroner:

	Skogkultur	Veger
1998	930 000	700 000
1999	790 000	280 000
2000	600 000	950 000
2001	600 000	600 000
2002	360 000	730 000
2003	*	700 000
2004	400 000	1 160 000
2005	600 000	510 000
2006	670 000	370 000
2007	530 000	370 000
2008	440 000	1 120 000
2009	720 000	620 000
2010	420 000	550 000
2011	1 070 000	310 000
2013	788 000	757 000
2014	979 000	1 000 000
2015	1 078 000	873 504
2016	532 000	1 358 000

Kilde: Skogavgiftsregnskapet i Oppland (FMLA).

*Statsbidrag til skogkultur falt bort i 2003.

7.2 Sysselsetting i landbruket

Folke- og boligtellinger inneholder opplysninger om antall yrkesaktive i ulike næringer. Tallene omfatter personer mellom 16-74 år som var sysselsatt minst 100 t i løpet av året.

Utvikling i antall sysselsatte i jord- og skogbruket på Hadeland:

	1990	2000	2001	2003	2006	2012	2015
Gran	641	370	359	328	324	284	227
Jevnaker	152	84	83	66	75	85	72
Lunner	175	127	114	141	142	97	83
Hadeland	968	581	556	535	541	466	382

Kilde: Statistisk sentralbyrå, folke- og boligtelling

I ØF-rapport 10/2016, er det beregnet antall årsverk (á 1 845 t) i jordbruket på Hadeland i 2014. Fordelingen er; 215 i Gran, 40 i Jevnaker og 136 i Lunner, til sammen 401. Den samme rapporten sier at antall årsverk i skogbruket i 2014 er slik; 72 i Gran, 32 i Jevnaker og 14 i Lunner, til sammen 118. I følge ØF-rapport 10/2016 var det til sammen 519 årsverk i jord og skogbruket på Hadeland i 2014.

7.3 Landbrukstilknyttet næringsvirksomhet

Eksisterende lokal videreforedling på Hadeland:

- Potetpakkeri
- Kornmottak og kraftfôrproduksjon
- Sagbruk/høvleri
- Kjøttforedling
- Småskala matforedling basert på lokalt produserte råvarer

I tillegg kommer servicenæringer knyttet til landbruket, slik som maskinforhandlere og regnskapskontorer.

7.4 Ringvirkninger av landbruket

NILF-rapporten 2012-1, har beregnet en sysselsettingsmultiplikator på 2,1 for jord- og skogbruket i Oppland. Det betyr at det kan regnes med at hvert årsverk i landbruket gir 1,1 årsverk i tilknyttede næringer og foredlingsbedrifter. Vi har ikke egne beregninger for Hadeland.